

26.9.2015

Delo

Stran/Termin: 19

Naslov: Bernhardova kritika lahkosti molka

Naklada: 35.475,00

Avtor: Ženja Leiler

Površina/Trajanje: 408,28

Rubrika/Oddaja: KULTURA

Žanr: POROČILO

Gesla: PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ, VESNA JEVNIKAR, PRE_ERNOVO GLEDAL,

Bernhardova kritika lahkosti molka

»Kdor v njej vidi le namige na politične škandale in dovtype, je razumel šale, ne pa same drame,« je konec junija 1979 po svetovni premieri drame Thomasa Bernharda (1931–1989) *Pred upokojitvijo* (Vor dem Ruhestand) v stuttgartskem mestnem gledališču zapisal nemški *Die Zeit*.

Bernhard, poleg Petra Handkeja gotovo eden najpomembnejših in avtentičnih avstrijskih pisateljev druge polovice 20. stoletja, ljubljen in osovražen, seveda ni bil kdorkoli, ampak pisatelj, ki je Avstrijcem pred očmi kopal po drobovju njihove temačne preteklosti in sedanjosti. A kdorkoli ni bil niti režiser uprizoritve, Claus Peymann, sicer Bernhardov dobri prijatelj, pozneje direktor dunajskega Burgtheatra in intendant Berliner Ensembla, večkrat označen za idealnega uprizoritelja Bernhardovih dram – režiral jih je kar trinajst, vključno z zadnjo *Heldeplatz* (Trg junakov, 1988).

Prav tako drama *Pred upokojitvijo* ni bila katerakoli Bernhardova drama. Kot je detajlno popisano v izčrpnem gledališkem listu tokratne slovenske uprizoritve, je nastajala v konspiraciji, tako da tudi gledalci, ki so jih, kot je poročal kritik *Die Zeita*, pred uprizoritvami njegovih dram vedno oborožili

zličnimi Suhrkampovimi izdajami besedila, te priložnosti pred premiero niso imeli. No, potem pa je v kolofonu pisalo naslednje: »Povod za nastanek drame je bil

spor med ministrskim predsednikom dežele Baden-Württemberg Hansom Karlom Filbingerjem in intendantom gledališča Clausom Peymannom.« In zakaj je šlo?

Ministrskemu predsedniku se ni zdelo sprejemljivo, da bi »simpatizer terorja« Peymann (prispeval je denar za zobozdravstveno oskrbo zaprte pripadnice RAF) režiral v

Vesna Jevnikar, Darja Reichman in Borut Veselko v uprizoritvi Bernhardove drame *Pred upokojitvijo*

državnem gledališču. A ironija zgodovine je hotela, da je moral ministrski predsednik odstopiti in se upokojiti še pred režiserjem. Ugotovili so namreč, da je bil tudi sam nekoč »simpatizer terorja«, pa ne le to, »temveč da je kot Hitlerjev sodnik pomorskega prava izrekel celo najhujše, smrtno obsodbe«.

Nemška duša

Ta konkretna figura nemškega politika druge polovice sedemdesetih let, ki, kot v gledališkem listu zapiše Jani Virk, avtor izvrstnega prevoda Bernhardovega romana *Stari mojstri*, »nasede na svoji prikriti in družbeno zamočani – zasebno pa mitizirani – nacistični preteklosti«, je bila Bernhardu seveda pisana na kožo. Pisatelj, čigar otroštvo so poleg sanatorijev okvirile represivne, dogmatične in restriktivne institucije, med njimi tudi nacionalsocialistični in katoliški vzgojni zavod, do nacizma v primerjavi z večino Nemcev in Avstrijcev po vojni ni gojil prav nobenega sentimenta, še zlasti ne do nacizma kot sestavnega dela povojne nemške mentalitete.

Še več, nacionalsocializem je bil zanj latenten izvir nemštva. Konec koncev je tudi *Pred upokojitvijo* označil za »komedijo o nemški duši«. A osnovna intenca

drame je bistveno univerzalnejša, saj Bernhard, kot v vsej svoji literaturi, kaže predvsem na temeljno razsutost in amputiranost človeške družbe. Družba, v kateri posameznik nima vrednosti, v kateri sta izbrisani njegova enkratnost in neponovljivost, nima druge prihodnosti kot propad. Bernhard je bil pisec, ki je vedno znova izpisoval podobe mračnega sveta, to pa je počel kot duhovit, luciden in natančen opazovalec. Njegova ultimativna postavitev prihodnosti človeštva kot konca sveta je tako resda neizprosna, a ravno zaradi zmožnosti komične distance tudi znosna. Pa čeprav ironično znosna.

Še vedno aktualno delo

Tako slovenskemu bralcu kot gledališkemu gledalcu Bernhard ne bi smel biti neznan avtor. Večinoma v prevodih Lučke Jenčič, ki je prevedla tudi *Pred upokojitvijo*, imamo v slovenskem jeziku kar nekaj pisateljevih romanov, dokumentarne in biografske literature. Prvič je bila kakšna njegova drama – *Po vseh višavah je mir* – pri nas uprizorjena leta 1984 v Novi Gorici. Režiser je bil Dušan Mlakar, ki je Bernharda režiral še štirikrat, po enkrat pa sta se ga lotila Mile Korun (leta 1995 v MGL)

in leta 2008 nazadnje v ljubljanski Drami Janusz Kica.

Po Korunovi uprizoritvi bo drama *Pred upokojitvijo* pri nas tokrat postavljena drugič, in sicer na odru Prešernovega gledališča Kranj v režiji Mateje Koležnik. V vlogi predsednika sodišča in nekdanjega esesovskega oficirja, komandanta koncentracijskega taborišča Rudolfa Höllerja, bo nastopil Borut Veselko, v vlogi njegove sestre Vere, s katero ima incestuozno razmerje, Vesna Jenčnikar, v vlogi druge sestre, ki je njun ideološki antipod, invalidne Clare, pa Darja Reichman.

V verzih napisano dramsko besedilo, ki ga sestavlja tako rekoč aristotelovska enotnost kraja, časa in dogajanja, je dobrih 35 let po nastanku še vedno aktualno. Tudi za slovensko družbo, ki je zaradi svoje potlačitve polpreteklosti zablokirana in usodno razdeljena. Že res, da se Bernhard v svojih delih odkrito posmehuje, prezira in sovraži predvsem povojno Avstrijo, vendar je njegova kritika še najostreje usmerjena proti neskončni lahkosti molka, ki neko družbo, zaznamovano s potlačenimi tabuji, neprestano generira v njenem sprevrženem udobju.

ŽENJA LEILER